

# VUÄNÖS

## Tuáimmkáá'dd tuáj da tuáj vue'lggemsâ'j

Vuõiggâdvuõttministeria šiõttii 8.11.2017 sää'mtee'ggest uvddum lää'jj muttâz valmštõõlli tuáimmkáá'dd, koon mââibeä'lnn juátkkum tuáimppââ'jj puudi 30.8.2018. Šiõtteemtu'mmstõõgg mie'ldd ân'n'jõž lää'jj šeâttmõõžž lie bie'kkí vuámmnam da šeâttmõõžžii tuáimmjemvuõđâst lie vuõinum problee'm. Tuáimmkáá'dd tuáj tuárjeem diõtt di vuõiggâiggsaž teâđ jáâ'ttem ainsmâ'ttem diõtt vuõiggâdvuõttministeria šiõttii še parlamentaarlaž vuâppâmjoouk, koozz koččuš puki ee'ttiĳ-kâ'ddjoouki di sää'mtee'ggē ee'ttkâsttmõõžž.

Tuáimmkáá'dd tuájjan lij leámmaž valmštõõllâd taarblaž muttsid sää'mtee'ggest uvddum lâkka. Šiõtteemtu'mmstõõgg meâldlânji tuáimmkáá'dd tuáj vuâđđan lie leámmaž vuâđđvuõiggâdvuõđ da jee'res vuâđđlää'jj šiõtteem õõlgtõõžž, Lää'ddjânnam čõõnni meeraikõskksaž ooumažvuõiggâdvuõttuõppmõõžž di ŐM alggmeerai vuõiggâdvuõđi čõõđtõs. Lää'ssen tuáimmkáá'dd lij šiõtteemtu'mmstõõgg meâldlânji vâlddam lokku še parafõsttum Tâ'vvjânnmallaš sää'msuõppmõõžž di jiõččnaž jânnmi alggmeer- da rooddmeeraiđ kuõskki õõlmâs-suõppmõõžž (ILO 169 –suõppmõš).

## Sâ'mmlai sââ'jj vuâđđlää'jj mie'ldd

Sâ'mmlai sââ'jj alggmeeran lij tobdstum Lää'ddjânnam vuâđđlää'jj 17 § 3 momee'ntest. Tõn mie'ldd sâ'mmlain lij vuõiggâdvuõtt tuõ'll'jed da ouudeed ĳiõlâs da kulttuurâs. Šeâttmõõžž oudduâjain (HE 309/1993 vp) puu'tet ou'dde sâ'mmlai sââ'j jânnam o'dinakai alggmeeran tõõžž kuulli meeraikõskksaž suõppmõõžžin ou'dde puõ'tti vuõiggâdvuõđeezvui'm. Ouddtuâjai mie'ldd šeâttmõš ij raajtõõv tâ'ĳĳ uu'ccbõõžzi ĳiõl'laž vuõiggâdvuõđi staañmõšše, pe'ce vuâll veiddsubun staañâd uu'ccbõõžzi kulttuurhaa'mid. Nu'tt oudmiârkkân šeâttmõõžž staañâm sâ'mmlai kulttuurhâmma ko'lle sâ'mmlai ä'rbvuõđlaž jie'llemvue'jj, mâ'te puâžžhâidmõš, kue'llšeellmõš da meäccjummuš (ouddm. PeVL 3/1990 vp, PeVL 8/1993 vp).

Őinn vuâđđlää'jj oudduâjain tuõđât, što õõutâst vuâđđlää'jj 16 a § 1 momee'ntin (ân'n'jõž 22 §) 17 § 3 momee'nt šeâttmõš õõlgtat õõlmâs vää'ld u'vded da tuárjeed tõ'st jurddum joouki jii'jjes ĳiõl da kulttuur ooudâs viikkõõžž. Ouddtuâjai mie'ldd šeâttmõš ta'rjjad riikkvuâkkõsnallšem vuâđ še tõ'st jurddum joouki jie'llem õõudummša tõi jii'jjes kulttuurä'rbvuõđ ci'sttjee'l. Nu'bb tää'zzest šeâttmõš ij miârkkšõõv tõ'st jurddum joouki vuõiggâdvuõđ jii'jjes kulttuure nuâjjõõđee'l čârrned lää'dd vuõigõsriâššmõõžž piijjâm vuâkkõõžžin.

Vuâđđlää'jj 121 § 4 mome'ntt stâän sâ'mmlaid vuõiggâdvuõđ ĳiõlâs da kulttuurâs kuõskki jiõččvâaldšma sâ'mmlai dommvu'dest tõn mie'ldd mâ'te lää'jjest šiõtteet. Šeâttmõõžž oudduâjain (HE 248/1994 vp) tuõđât, što sâ'mmlai jiõččvâaldšmallaš sââ'j põõrgât e'tĳĳõõžž mie'ldd staañâd vää'ldee'l lokku sâ'mmlai sââ'j alggmeeran. Kulttuurifi'ttõõžž šâdd oudduâjai (PeVM 17/1994 vp) mie'ldd fi'ttjed vuâđđvuõiggâdvuõttõõđõõžž ([HE 309/1993 vp](#)) nâlla veiddsen. Sâ'mmlai kulttuurhâmma ko'lle nu'tt še sâ'mmlai ä'rbvuõđlaž jie'llemvue'jj. Tâñ jiõččvâaldšmest da tõõžž kuulli tuâjain lij šiõttuum sää'mtee'ggēst uvddum lää'jjest (974/1995, sää'mte'ggēlää'ĳĳ). Vuâđđläägglâž tuáimmapiijjmõõžž teudd še sää'm ĳiõll-lää'ĳĳ (1086/2003).

## Meeraiköskksaž vuõiggâdvuõđ ouddnem vuei'nelm

Alggmeeraid kuõskki meeraiköskksaž vuõiggâdvuõtt lij ouddnam mâŋŋa sää'mte'gglää'jj viõ'kķe pue'ttmest. Ee'jjest 2007 primmum ÕM alggmeeraid vuõiggâdvuõđid kuõskki čõõđtõs lij vaaiktam ooumažvuõiggâdvuõđid vuõppai tuåimmorgaani beä'l vä'ldmid, kook pe'jje teädd õinn jeänab alggmeeraid jiõččmeä'rreemvuõiggâdvuõ'tte da vuõiggâdvuõđi kollektiivlaž luõnddu. Hå't čõõđtõs ij luändas mie'ldd leäkku vuõiggâdvuõđlânji čõõnni, tõt nuu'bb tää'zzest pohtt ou'dde ju'n le'ddi da primmum meeraiköskksaž vuõiggâdvuõđ noormid da vuãđđjurddjid. Nu'tt čõõđtõõzzâst lij še vuõiggâdvuõđlaž miârktõs da tõt lij vaaiktam meeraiköskksaž vuõiggâdvuõđ da ooumažvuõiggâdvuõttuõppmõõžži tu'lķkummši ouddnummša. ÕM vue'ssbie'llriikk, alggmeeraid da meerlažõhttsažkåå'dd ee'ttkõ'stti pri'mme čåhčča 2014 alggmeeraid vuõiggâdvuõđi ooudummuž ķiõtt'tõõlli loppä'sšķee'rj ÕM vuõssmõs õll tää'zz alggmeeraid maai'lmkonferee'nsest. Loppä'sšķee'rj raavad riikki ääi'jben u'vddem čõnnõõttmõõžž alggmeeraid sâjja da vuõiggâdvuõđi ci'sttjummsa da tõt tuåimmai še puõ'tti ii'jji čuåggaskarttân alggmeeraid vuõiggâdvuõđi tiu'ddepaiijmest.

Meeraiköskksaž vuõiggâdvuõđâst ij kuuitâg leäkku vuõiggâdvuõđlânji čõõnni alggmeer meä'rtelm. Takainalla õnnum meä'rtõõllmõš åân se'st nu'tt õhttnaž oummu jiõččidentifikaatio go joukkpriimmâm kritee'rid. ÕM alggmeeraid vuõiggâdvuõđid kuõskki čõõđtõõzz 9 artikla mie'ldd alggmeerain da tõid kuulli õhttnaž oummi lij vuõiggâdvuõtt kuullâd alggõõutstõ'sse le'be – meerkådda kõõččmõõžžâst åarrai õõutstõõzz le'be meerkåå'dd ä'rbbvuõđi le'be naa'li mie'ldd. Tån vuõiggâdvuõđ åânmmõõžžâst ij vuãžž šõddâd ni måkam čårstummuš. Čõõđtõõzz 33 artikla mie'ldd alggmeerain lij vuõiggâdvuõtt meä'rreed jii'jjes identitee'tt le'be vuãzzlažvuõđ naa'leez da ä'rbbvuõđeez meåldlânji. Õinn alggmeerain lij vuõiggâdvuõtt meä'rreed tuåimmorgaanâs raajõõzzid da va'lljeed tõi vuãzzlaid jii'jjes mõõntõõllmõõžžin tuejje'l.

ÕM juõ'kķnallšem čårstem vuãsttsaž komitea lij ee'jjest 2017 ķiõtt'tõõlee'n Lää'ddjånnam 23. mie'rrii'ggrapoort juõ'kķnallšem rooddpå'jjei'ķiõččmõõžž jaauktummuž kuõskki õõlmås-suõppmõõžž tiu'ddepaiijmest vii'ttjam alggmeeraid vuõiggâdvuõđid kuõskki õõlmås-siãzttõõllma nr 23 (1997) da nobstam Lää'ddjånnma ju'n ääi'jben ee'jjest 2012 u'vddmes siãzttõõzz jiõnstemvuõiggâdvuõđâst sää'mte'gglåalin. Siãzttõõzz mie'ldd suõppmõõšriikk õõlgçi meä'rtõõllmen tõn, ķeä'st lij jiõnstemvuõiggâdvuõtt sää'mtee'gglå vaalin, u'vdded ää'sšmeåldlaž teäddåärv sä'mmlai jiõččmeä'rreemvuõiggâdvuõ'tte, kåå'tt kooll sij sâjja Lää'ddjånnmest, sij vuõiggâdvuõ'tte meä'rreed jii'jjes vuãzzlažvuõđâst da vuõiggâdvuõttses tõõzz, što si'jjid jeä't päkksuuddtuku. Sää'mää'sš lie leåmmaž jeänmõsân lokku valddum kõõččmõõžž, mii puätt Lää'ddjånnma meeraiköskksaž ooumažvuõiggâdvuõtt-ta'rkstõõllmõõžžin.

ÕM meerlaž- da poliittlaž vuõiggâdvuõđid kuõskki õõlmås-suõppmõõžž (KP-suõppmõõš, SopS 7-8/1976) tiu'ddepaiijmõõžž seu'rreei ooumažvuõiggâdvuõttkomitea lij raajjâm suåvldemvue'jj alggmeeraid vuõiggâdvuõđi pirr tu'lķķee'l õõlmås-suõppmõõžž 27 artikla. Låå'ssen komitea lij suåvldam suõppmõõžž 1 artikla, kåå'tt kuåskk meeraid jiõččmeä'rreemvuõiggâdvuõđ, alggmeeraid še. Sä'mmlai vuõiggâdvuõđi beä'lnn miârktee lij še Euroop suåvtõõzz vooudlaž le'be uu'ccbõsķiõlid kuõskki euroopplaž vuãđđķe'rj (SopS 23/1998), koon ratifiã'sttem õhttvuõđâst sää'mķiõll lij meä'rtõõllum uu'ccbõsķiõllån. Euroop suåvtõõzz meersaž suõjjlummuž kuõskki raammõõlmås-suõppmõõžž (SopS 1 da 2/1998) suåvldet še sä'mmlaid alggmeeran da meerlaž uu'ccbõsjoukkån. Lää'ddjånnam ij tån räjja leäkku ratifiãsttam ILO 169 – suõppmõõžž.

Õhtte kie'zsee'l meeraiköskksaž vuõiggâdvuõđ ouddnemlii'njin vueil'tet tuõttâđ, što algmeervuõiggâdvuõđivui'm põõrgât staanâđ algmeer kulttuur seillmõõžž da ouddnummuž algmeer jii'jjes tuäivamnalla. Tãn lââ'ssen algmeer vuâzzlaid kue'skķe õhttnaž ooumžen takai ooumažvuõiggâdvuõđ. Algmeerai jiõččmeä'rreemvuõiggâdvuõđ ouddnem mie'ldd ooumažvuõiggâdvuõđid vuâppai tuâimmorgaani beä'l vâlddmõõžž lie še teâddtam jeänab joouk vuõiggâdvuõđid. Mânġa ÕM algmeerčõõđtõõžž priimm'mest lij kaggum še luõvâs friij da tiõttu vuâđđõõvvi ouddmiâsttmõõžž vuâđđjurddi.

## **Tâ'vvjânnmallaš sää'msuâppmõš da õhttsažtuâjj**

Tâ'vvjânnmallaš sää'msuâppmõõžž kuõskki sagstõõllâmpuâđõ'sse kue'stteš čâhčča 2016, da suâppmõš parafõ'stteš odđee'jjmannust 2017. Suâppmõõžž pirr sagstõ'lleš Taarrjânnam, Ruõccjânnma da Lää'ddjânnam halltõõzzi di koolm riikk sää'mtee'ġġ kõõsk. Suâppmõõžž kõskksaž miârktõs lij tõ'st, što tõt tõn mie'ldd lij vuâittmõš juâtkast pue'rab õhttsažtuõjju jeä'rben sää'm ķiõl da kulttuur seillamouldõõzzi staanmõ'sše. Suâppmõš âân se'st õhttsažtâ'vvjânnmallaš meärrõõžž sää'mtee'ġġ jiõnstemlogstõõggâst, kââ'tt vuâđđââvv kookkas Taarrjânnam viõggâst âârrai lâä'jjseâttmõ'sše. Tâ'vvjânnmallaš suâppmõš ij pooutče mie'ldes odđ vuõiggâdvuõđid ouddmiârkkân mäddâânma le'be jie'llemvuõ'jjid. Sää'mtee'ġġ Lää'ddjânnmest, Ruõccjânnmest da Taarrjânnmest lie i'lmmtam, što puä'tte čuä'jted mâttnid muuttâse'tkķõõžžid suâppmõ'sše.

Ve'rddee'n ouddnummša jee'res tâ'vvjânnmin, fe'rttai mu'stted Lää'ddjânnmest aainâs vuâđđlää'jj sä'mmlaid staanâm ķiõl da kulttuur kuõskki jiõččvaaldšummuž da nuu'bb tää'zrest algmeeran vuõiggâdvuõđ tuõ'll'jed da oudeed ķiõlâs da kulttuurâs. Tõt oudd Lää'ddjânnmest jee'res tâ'vvjânnmid ravvsab raamid lâä'ķkõõđõõžžid da sä'mmlai jiõččvaaldšummuž õõudummša še.

Sää'mtee'ġġ tuâjjan lij hâiddad ķiõ'lle da kulttuure di sä'mmlai säâ'j algmeeran kuõskki aa'sšid. Sää'mtee'ġġ ee'ttkâstt sä'mmlaid tuâjeez kuulli aa'sšin meeralaž da meeraiköskksaž õhttvuõđin. Tai tuâjai ooudummuš da sää'mtee'ġġ tuâimmorgaani tuâimmouldõõžzin huõlâânnmõš lie vueil'ssen lâä'ķkõõdeemtuâjast. Vuâđđlää'jj 22 § mie'ldd õõlmâs vää'ld fe'rttai staanâđ vuâđđvuõiggâdvuõđi da ooumažvuõiggâdvuõđi teâuddjummuž. Nu'tt vuâđđvuõiggâdvuõđi tuõđlaž teâuddjummuš õõlgat õõlmâs vää'ldest še aktivlaž tuâimid (HE 309/1993 vp).

## **Ä'sštobddji kuullmõš**

Tuâimmkââ'dd âân'nmest leämmaž veiddsõs aunstõs di jee'res bie'li da ä'sštobddji kuullmõš lie ouddam tuâgga tuâimmkââ'dd tuõjju. Tuâimmkââ'dd lij kuullâm sä'mmlai ee'ttkõ'sttjid, jee'res bie'lid da õhttõõžžid, dommvuud koo'ddid da riikk ve'rġġnii'ķķin meä'cchalltõõžž. Aunstõssân lij leämmaž še riikksvâvtõõžž kanslia TEAS-tu'tkķeemtie'ġġivui'm 2017 õlmstõttum veiddsõs algmeervuõiggâdvuõđid teâdd piiiji tu'tkķummuš. Lââ'ssen kullum lie tuâimmkââ'dd vuâzzlai nõõmeem ä'sštobddi. Tuâimmkâdda lie vuõlttuum sokksie'bri da õhttnaž oummi beä'l vâlddmõõžž.

## **ÕM algmeeraa'sši ä'sštobddimekaniism (EMRIP) kõ'll'jummuš da vuä'pstõõžžid u'vddi kommee'nt**

ÕM algmeeraa'sši ä'sštobddimekaniism (EMRIP) kõ'll'ji Lää'ddjânnmest tä'lvvmannust 2018. Tuâimmkâ'dd lij riâššâm kuullâmpoodd EMRIP:in. EMRIP lij ÕM ooumažvuõiggâdvuõttsvâvtõõžž vuällsaž

vuä'pstöözzid u'vddi orgaan, kää'tt vuäitt oumažvuöiggädvuöttsuävtöözz tu'mmstökciälklmin 33/25 veeiduum mandaattäs nuäija u'vdded teeknlaž tuärjöözz jee'rab mie'ldd meersaž lää'jšeättmööžž da politiikk ööudäsviikkmöžžžäst alggmeera i vuöiggädvuödi oudeem diött di ööudäs vie'kkted vuärrsagstööllmööžž vuäzlažriikki, alggmeera i le'be privatsektor raukmest da oudlde'e'l, što vuärrsagstööllmööžž alttummuš lij priimm'mest pukid vue'ssbie'lid. Kö'll'jummuš leäi EMRIP vuössmös ooduum mandaatt vue'lnn. Säa'mte'ggg leäi tuejjääm EMRIP:e alttöözz kö'll'jummušest. EMRIP tobdstöödi kö'll'jem poodd säa'mte'gggläa'jj oodummša da jea'rben läa'jj 3 da 9 §:e. Kö'll'jem vuädald EMRIP raaji vuä'nkös moštöözz (vuä'pstei kommee'nt), koon täa'vtösän lij fasilitä'sted meersaž sagstööllmööžž. Tuäimmkä'dd lij tuäjstes äännam äu'kkken EMRIP raajäm vuä'pstei kommee'ntid. Lää'ssen EMRIP suei'nnmannu ištmmööžžäst 2018 lij vuärrsagstööllmös jännmest kö'll'jem pirr da öhttsažuäjäst, koozz še Lää'ddjännam halltöözz da Säa'mtee'ggg ee'ttkö'stti puä'tte vuässööttäd.

### **Tuäimmkä'dd tuäj köskknummuš säa'mte'gggläa'jj taarblaž muttsid**

Tuäimmapiijäm tieu'ddmest lij leämmaž köskksaž ä'sšen vuäjned vuädfläa'jj 121 § 4 momee'ntest jurddum nalla sä'mmlai kiöläs da kulttuuräs kuöskki jiöččvaaldšem oodummša. Nu'tt, hä't säa'mte'gggläa'kk ään se'st köskksaž šeättmööžž tän vuädfläa'jjest staanum jiöččvaaldšem riäššmööžžäst, še vaalriäšldööggäst da säa'mtee'ggg tuäjain, tän läa'jjest jea't čouddu sä'mmlai alggmeervuöiggädvuödi, kiöi, kulttuur da ä'rbbvuödläž jie'llemvuö'jji ouddnummuž. Jiöččmeä'rreemvuöiggädvuödi lokku väa'lde'e'l säa'mkulttuur raajin ij leäkku ni vuäittmös šiötteet näkam vaaldäšmläa'jjest.

Sä'mmlaid alggmeeran kuulli vuöiggädvuödin da töi oodummšest lij šiöttuum da puä'det šiötteet jee'resä'rnn läa'jšeättmööžžäst, raaji šöödde'e'n seämmast še jiöččmeä'rreemvuöiggädvuödi vuädald. Tuödi läa'jj änn'jöz meä'rtelma"sä'mmlaž", nääi't kee'rjtee'l, lie sattum öhtteed mäddäänmööžž da vuä'mstummuz di jie'llemvue'ji harjttummuz kuöskki vuärddmööžž. Tä't lij šööddtam risttreeidaid da vaigsmättam läa'kkoodöözzid. Täi kööččmööžž čäuddmös lij jijstes täa'rkes nu'tt sä'mmlai go dommvuud jee'res aazzji da obb Lää'ddjännam bea'lnn. Töi čiolgtummuz ij kuuitäg vuei't öhtteed ään valmštööllamnalla, säa'mte'gggläka valmštööllamnalla äärri vaaldšmallaš muttsid, pe'ce töözz fe'rttai jea'rben kaunnäd riikkvuäkköözz raamin odđ öölmäsvuöiggädvuödläž älddnemnäa'l, kuä'ss vuei'tet veä'litted privat vuä'mstemvuöiggädvuödi da čiolgtemvaigädvuödi da hie'l'keld keäštaid viikki čäuddem-maallid. Tuäimmkä'dd väldd näkam čiolgtöözz taarb lokku, pöörgee'l seämmast nääi't jii'jjes tuäjäst čiolgsmä'tted ään kööččmööžžäst äärri säa'mte'gggläa'jj muttsi järnummuž jee'res mä'nglab tu'tkkeeem-da läa'kkvalmštööllamha'ngköözzin.

### **Oou'dab e'tkköözz (HE 167/2014 vp) äänmös valmštööllmööžžäst**

Vuädfläa'kkvälljkä'dd lij jee'res öhttvuödin pohttam ou'dde, što te'l go kööččmös lij e'tkkööžžäst, kää'tt kool nännsanji sä'mmlai jii'jjes kiö'le da kulttuure, säa'mtee'ggg ee'ttkästmööžž läa'kkvalmštööllmööžžäst

Vuädfläa'kkvälljkä'dd lij jee'res öhttvuödin pohttam ou'dde, što te'l go kööččmös lij e'tkkööžžäst, kää'tt kool nännsanji sä'mmlai jii'jjes kiö'le da kulttuure, säa'mtee'ggg ee'ttkästmööžž läa'kkvalmštööllmööžžäst

fe'rttai ainsmä'tted aalg räa'jest (PeVL 21/2007 vp da PeVL 40/2009 vp). Säa'mte'gg nu'tt-i lij leammaž aã'n ee'ttkõsttum säa'mte'gglää'jj muttâz valmštõõlli tuaimmkää'dd tuâjast.

Tuaimmkää'dd lij šiõtteemtu'mmstõõggâst še oudldum piâssâd õõut miõ'lle e'tkkõõzzâs siiskõõzzâst. E'tkkõõzz uu'det halltõõzz e'tkkõõzz häämast. Aalgâst mie'rren leäi, što säa'mte'gglää'jj muttâz puä'dče viõ'kke õu'ddel ee'jj 2019 säa'mte'ggvaalin. E'tkkõs ij leäkku cõnnum jee'res kio'tt'tõõllâmnalla aãrrai ha'ŋkkõõzzid, mä'te ILO 169 –suâppmõõzz ratifiâsttmõ'sše, pe'ce kõõccmõš lij aã'n tâ'lk sä'mmlai jiõccvaaldâšmorgaan, säa'mtee'gg kuõskki läkka taarbšum muttsin.

## **Kõskksaž e'tkkõõzz**

Tuaimmkää'dd e'tkkõõzz mie'rren lij säa'mte'gglää'jj bie'kki vuâmmnam šeâttmõõzzi oodummuš da tõi tuaimmjemvuõđâst vuâmmšum čuõlmpaai'ki jaauktummuš. E'tkkõõzz vue'lğgemsâ'jjen lij, što säa'mte'gglää'kk aãnn se'st vuâđđšeâttmõõzz vuâđđlää'jj 121 § 4 momee'ntest staanum sä'mmlai jiõccvaaldâšm, tuaimmjeei vaalriâšldõõgg di säa'mtee'gg tuâjai pirr.

Kõskksaž e'tkkõsân lij lää'jj aãnn'jõž sä'mmla meä'rtee'lm sâjja čiołggsbun šiõtteed, što tän lää'jjest kõõccmõš lij vuõiggâdvuõđâst jiõnsted säa'mte'ggvaalin nuu'bbin saa'nin vuõiggâdvuõđâst šõddâd mie'rkkuum vaal-logstõ'kke ij-ka sä'mmlaid muđoi vuâđđlää'jj mie'ldd alggmeeran kuulli vuõiggâdvuõđin da tõi ooudummšest. Tõi pirr lij šiõttuum da puä'det šiõtteed jee'resã'rnn lää'jjšeâttmõõzzâst, mõõnn oudnem vuâppmõš lij beä'lstes kõskksaž tuâjjan säa'mtee'gggest.

Vaal-logstõ'kke kuulli mõõntõõllâmšeâttmõõzzid oode'mmen kaaggâd pââjas lâä'ssen säa'mtee'gg säâ'j da oudldõõzzid tuõ'll'jed da oudeed säa'mkiõlid da kulttuur. Seâmmanalla oodeet aãnn'jõž šeâttmõõzz sagstõõllâmõõlgtummšest õhttsažtuaimmõõlgtõõzz árra. Õinn e'tkkeet muttsid säa'mtee'gg da tõn va'lljeem tuaimmorgaani norrõ'sse. Vaalriâšldõõgg tuaimmjemvuõ'tte kuullâm čuõlmpaai'ki jaauktem diõtt e'tkkeet muttsid vaal-lu'vddkää'dd norrõ'sse da mõõntõõllma di oodeet vaal-logstõ'kke tuejjuum mie'rkkummšid kuõskki vuõigeem-mõõntõõllmõõzz, aalgtee'l jee'rab vuõigeemlu'vddkää'dd da tuejjee'l čiołggsbun muuttâsooccmõõzz tõn tu'mmstõõgggin.

Lokku vää'ldee'l taarb va'rriõõttâd jiõnstemvuõiggâdvuõđ čiołgtem di vaal-lu'vddkää'dd ja vuõigeemlu'vddkää'dd šiõtteem kuõskki oodõõzzi teâuddmõ'sše, čuä'jtet, što puõ'tti säa'mtee'gg vaalid aã'net ee'jjest 2020.

## **Jiõnstemvuõiggâdvuõtt säa'mtee'gg vaalin**

Säa'mte'gglää'jj 1 § meâldlânji sä'mmla va'lljee säa'mtee'gg vaalivui'm kõskkvuõđstes. Riâšldõõgg čiołgtem diõtt e'tkkeet ju'n lää'jj a'lğge lâä'zztemnalla, što vuõiggâdvuõtt jiõnsted säa'mtee'gg vaalin lij sä'mmlain, kook lie mie'rkkuum vaal-logstõ'kke. Vuõiggâdvuõđâst šõddâd mie'rkkuum vaal-logstõ'kke šiõtteed lää'jj 3 §:st, ko'st kõõccmõš lij aainâs jiõnstemvuõiggâdvuõđâst säa'mtee'gg vaalin, ij tõ'st, keän älgg ju'n aã'nned sä'mmli'žžen. Puk jii'jjes sä'mmli'žžen õõ'ni jie haa'led jiõnsted le'be oo33õõttâd vaal-logstõ'kke. Oummu vaal-logstõ'kke mie'rkkummšin jie le'čči jee'res vaaitõõzz sä'mmlaid muđoi vuâđđlää'jj mie'ldd alggmeeran kuulli vuõiggâdvuõđid da tõi ooudummša.

Jiõnstemvuõiggâdvuõđ kuõskki šeâttmõõzz pâ'jjkee'rjtõssân le'čči vuõiggâdvuõtt pue'tted mie'rkkuum vaal-logstõ'kke. Mie'rkkummuš oudlde'če aãnn'jõž nalla miâsttmõõzz oo33õõttâd vaal-logstõ'kke. Šeâttmõš aãnče se'st viõggâst aãrrai lää'jj nalla subjektivilaš miâsttmõõzz paaldâst objektivilaš kritee'rid. Jiõcc jiõnstemvuõiggâdvuõđ, lää'jjeaãldlaž oudldõõzz le'čče te'l, što ooumaž jiõcc le'be aainâs õhtt suu puärrsin,

ääjain da äakkain le'be maaddârpuärrsin lij mättjam sää'mkiöl vuössmõs kiöllân le'be što aainâs nu'bb suu puärrsin lij mie'rkkuum le'be lij leämmaž mie'rkkuum jiõnstemvuõiggâdvuõttne'kken sää'mvä'ldduumkää'dd le'be sää'mtee'gg vaalin. E'tkkuum šeättmõš va'sttad kookkas Ruõccjânmmest da Taarrjânmmest viõggâst âârrai va'stteei šeättmõõžžid, nu'tt-ba looppâst le'čči õhttsažtâ'vujânmmallaš kritee'r sää'mtee'gg vaal-logstõ'kke oo33õõttmõ'sše, lie-han sä'mmla õhtt meer nelljen riikkâst. Šeättmõš va'sttad kookkas še parafõsttum tâ'vujânmmallaš sää'msuâppmõõžž meärrõõzz sää'mtee'gg jiõnstemlogstõõggâst.

Lââ'ssen oudldet, što lää'jjest šiõttuum ââ'jj, meersažvuõđ da narodke'rjtuõ'll'jummuž kuõskki jiõnstemvuõiggâdvuõđ jee'res õõlgtõõzz teâuddje.

### **Sää'mtee'gg säâ'jj da tuâj**

Sää'mtee'gg tuâjjan lij ân'n'jõž lää'kkpäai'k mie'ldd hâiddad sä'mmlai jii'jjes kiöl da kulttuur di sij sâjja alggmeeran kuõskki aa'sšid. Täâzz õhttân tuâjjan lââ'zste'že še tuâj oudeed sä'mmlai alggmeervuõiggâdvuõđi teâuddmõõžž. Tuâjeez kuulli aa'sšin sää'mtee'gg vuäitt ju'n ân'n'jõõžžâst tuejjeed ve'rğgnii'kkid alttõõzzid da čuäjtõõzzid di u'vdded ciâlkimid, oudeed da vaaldšmed sää'mkulttuur di miõttâd teäggtoõzz. Säa'mtee'gg raavad tuâimas väaras tuâjjriâššmõõžž di šiõttad sää'mtee'ggvaali väaras vaal-lu'vddkää'dd.

Ânn'jõõžžâst säa'mtee'gg oudd ju'kkkessaž mušttlõõzzâs riiksuâvtõ'sse. Mušttlõõzz ouddmõš ee'ttiik-kâdda pââ'je'če säa'mtee'gg säâ'j da jiõččvaaldšem miârktõõzz. Vuâđdläâ'kkvälljkää'dd ääi'jab e'tkkõõzz (HE 167/2014 vp) õhttvuõđâst õlmmem beâl vâlddmõõžž mie'ldd vuõ'i'gggest ee'ttiik-kâdda uvddum mušttlõs ta'rjjad ân'n'jõõžž pue'rab vuei'ttemvuõđid ee'ttiik-kâdda vuâppad da ärvvtõõllâd kõõsktum nalla sä'mmlaid kuõskki aa'sši vue'jj da ouddnummuž.

### **Sagstõõllâmõõlgtõõzz viikmõš õhttsažtuâim ârra**

Ânn'jõž šeättmõõžž sagstõõllâmõõlgtummuž pirr, koon meâldlânji ve'rğgne'e'kk sagstâ'lle säa'mtee'ggîn kookkaskuõ'ddi da miârkteei tuâimin, kook vuäi'tte vaaiktet jie'rben sä'mmlai sâjja alggmeeran, oudeet õhttsažtuâim da –sagstõõllâmõõlgtõõssân. Seämmast õlmmet põrggmõõžž õhttsaž fi'tjõ'sse da miâsttmõ'sše kuâsttma. Tõt ij kuuitâg miârkkšõõv veto-vuõiggâdvuõđ. Täid sagstõõllâmä'sšen âârrai tuâimi sizz piijče ân'n'jõž lää'jj meâldlaž logstõõgg vuâđdläâ'kkvälljkää'dd smiõtlõõggâst (PeVM 13/2014 vp) oudldum naa'livui'm.

Õnnum sagstõõllmõõžžin õõlgči raajjad pâ'rdđke'e'rj. Šeättmõõžž tiudde'če nu'tt še, što ve'rğgnii'kki da jee'res õõlmâs vaaldšemtuâjaid hoi'ddjee'ji õõlgči 1 momee'ntest jurddum tuâimid plaanmen da tieu'ddmen põrggâd ââ'nned huõl tõ'st, što sä'mmlai vuõiggâdvuõ'tte harjjted jii'jjes kiöl, kulttuur da ä'rbvuõđlaž jie'llemvuõ'jjid ij šõõdd miârkteei häi'tt da što sä'mmlai vuõiggâdvuõđid alggmeeran vuei'tet staanâd da oudeed.

### **Vaalšeättmõõžžid di vuõigeem- da muuttâsoocâmriâšldõõgg čiołgtummuš**

E'tkkõõžžâst põõrgât tuejjeed čiołggsun ân'n'jõž vaalšeättmõõžžid di vuõigeem- da muuttâsoocâmriâšldõõgg. Vaal-lu'vddkää'dd šiõtte'čet juâtkast tâ'lles säa'mtee'gg vaalpââ'j aalgâst da vaal-logstõ'kke oo33õõttma kuulli mie'rrai'jid piijče ääi'jben. Tai muttsivui'm põõrgât ainsmä'tted, što oocmõõžžid kiõtt'tõõllmõ'sše da vuei'tlvaž muttâz oocma kuâđđje'če ri'jttjeei äi'gg.

E'tkkõõžž mie'ldd šiõtte'čet juâtkast še vuõigeemlu'vddkää'dd, ko'st le'čči lää'jj lookkâm saaggjââ'dteei da kolmm vuâzzla. Ääv'vuõđ da takai na'ddjummuž lââ'zztem diõtt oudldõsân le'čči, što lu'vddkää'dd lij tuâimstes jiõččnaž da čõõnte'mes. Vuõigeemlu'vddkää'dd kiõtt'tõõlče vaal-logstõ'kke mie'rkkummuž kuõskki vuõigeemõõlgtõõzz. Muttâzoocmõõžž vuõigeemlu'vddkää'dd tu'mmstõõggâst tuejje'češ ââ'lmõs

vaaldâšmvuõiggasa, ko'st le'čči nâai't vuõss tää'zz vuõiggâdvuõttstaan raaveem mâŋŋa ânŋ'jõž pue'rab  
oudldõõzz vuäjuned lää'jjest šiõttuum jiõnstemvuõiggâdvuõđ kritee'ri tieu'ddem staanmõ'sše da  
čårstummuž cõggma.